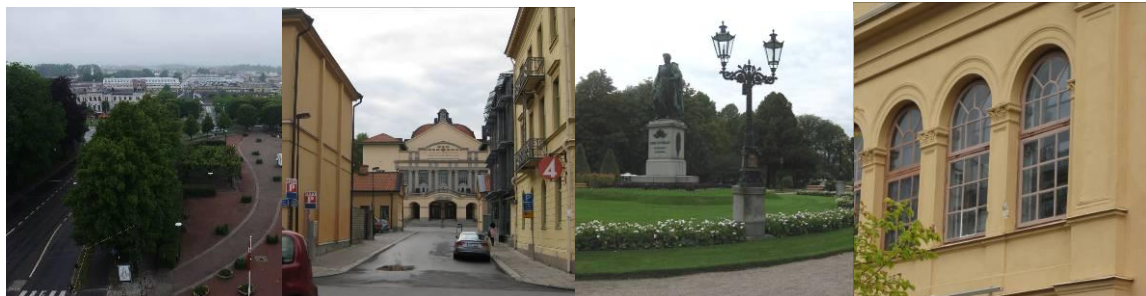

Resecentrum och södra Butängen

Antikvarisk konsekvensbeskrivning

2010-10-22

Resecentrum och södra Butängen

Antikvarisk konsekvensbeskrivning

2010-10-22

Rev. 2010-12-22, 2011-03-31

Beställare:

Norrköpings kommun
Lisa Rehnström, Jan Eklund
Stadsbyggnadskontoret
Trädgårdsgatan 21
601 81 Norrköping

NIRAS Sweden AB

Box 761
601 17 Norrköping

Hanna Domfors, Byggnadsantikvarie/ Uppdragsansvarig

011-26 40 63

hanna.domfors@niras.se

Omslagsfoto: 1. Vy över järnvägsstationen och Drottninggatan
2. Teatergatan med Norrköpings teater i fonden
3. Karl Johans Park med kungastatyn
4. Detaljbild fönster på gamla Stadshuset
Foton tagna av NIRAS Sweden AB där annat ej anges.

INNEHÅLL

INLEDNING	7
FÖRDJUPNING AV ÖVERSIKTSPLANEN.....	12
RIKSINTRESSE FÖR KULTURMILJÖ	14
SKYDD ENLIGT LAGEN OM KULTURMINNEN MM.....	17
ÖVRIGT SKYDD AV KULTURHISTORISKA MILJÖER	18
KONSEKVENSER	19
SLUTSATSER.....	33

BILAGA 1. Norrköpings historia

BILAGA 2a. Bebyggelsestruktur Saltängen

BILAGA 2b. Bebyggelsestruktur södra Butängen

BILAGA 3. Bebyggelsehistoriskt underlag

*Utöver rapport och bilagor finns även en kulturhistorisk **sammanfattning** sammanställd som ett underlag för den planerade internationella arkitekttävlingen.*

INLEDNING

Niras byggnadsantikvariska tjänster har fått uppdraget att analysera och beskriva på vilket sätt den kulturhistoriska miljön kan tänkas påverkas av planerna för ett nytt resecentrum och en ny stadsdel på södra Butängen i Norrköping. De åtgärder som planeras finns beskrivna i Stadsbyggnadskontorets handling "Fördjupning av översiktsplanen för Resecentrum och södra Butängen", antagen av Kommunfullmäktige i juni 2010. Kulturmiljöanalysen skall kunna användas av kommunen som ett underlag i den fortsatta planprocessen för området. I uppdraget ingår även att utifrån kulturmiljöanalysen upprätta en sammanfattning med kulturhistoriska förutsättningar för den arkitekttävling som kommer att utlysas för gestaltandet av det nya resecentrumsområdet och den nya stadsdelen. Avsikten med de sammanställda förutsättningarna är att klargöra områdets kulturhistoriska identitet och sammanhang för de tävlande.

Bakgrund

En viktig parameter i den fortsatta utvecklingen av Norrköpings kommun och i synnerhet södra Butängen är de nationella planerna att anlägga Götalandsbanan, en dubbelspårig höghastighetsbana, vilken kommer att förbinda Stockholm och Göteborg via Östergötland. Bansträckningen mellan Järna och Linköping går under benämningen Ostlänken och är den etapp som planeras att genomföras först. För Norrköping innebär detta goda förutsättningar för staden att växa. Människor kommer kunna förflytta sig lättare mellan de olika städerna och tillsammans med Linköping skapas en storstadsregion¹.

Nytt resecentrum

Placeringen av det nya resecentrumområdet är avhängig dragningen av Ostlänken, norr om nuvarande spårläge. Den nya järnvägsdragningen placerar stationsläget i det närmaste mitt i den nya stadsdelen. Därigenom blir det ett nytt kommunikationsnav med betydelse för staden som helhet. I Norrköping har beslutats att den nya järnvägen skall placeras på upphöjda perronger, vilket ger möjlighet att utforma resecentrumbyggnaden såväl under, bredvid som över järnvägen.

¹ Fördjupning av översiktsplanen för Resecentrum och södra Butängen.

Den nya stadsdelen

Södra Butängen som stadsdel ska utmärka sig genom stark miljömedvetenhet samt nyskapande, modern och uttrycksfull arkitektur. Samtidigt skall den nya stadsdelen anpassas till Norrköpings karaktär i stort. Södra Butängen kommer bestå av blandad bebyggelse med kvarter som har olika karaktär och utgörs av en blandning av funktioner såsom bostäder, handel och kontor. Totalt planeras det för cirka 6000 boende och lika många arbetsplatser. Bebyggelsen ska forma en upplevelserik och intressant stad genom ett finmaskigt nät av lokalgator, parker och torg. Stora byggnadskomplex med monotona fasader bör undvikas. Istället förespråkas i FÖP:en att fasaderna bör skiktas i sektioner för att uppnå ett varierat uttryck. Högre byggnader kan tillåtas i stadsdelens centrala delarna i närheten av resecentrumområdet.

Arkitekttävlingen

Norrköpings kommun har för avsikt att bjuda in till en internationell arkitekttävling för att få in förslag på gestaltning av det nya resecentrumområdet och den nya stadsdelen i södra Butängen. Arkitekttävlingen kommer att ske som ett samarrangemang med Linköpings kommun som står inför motsvarande process med nytt resecentrum och utformande av en stadsdel på Kallerstadsområdet. Arkitekttävlingen kommer att rikta sig internationellt, vilket kräver att förutsättningar formuleras så att de tävlande får inblick i platsens kulturhistoriska kvalitéer och framväxt. Se separat dokument, kulturhistorisk sammanfattning.

Fördjupning av översiktsplanen

I "fördjupning av översiktsplanen för Resecentrum och södra Butängen", hädan efter även kallad FÖP:en, finns en kortfattad konsekvensbeskrivning för planens inverkan på kulturmiljön. Det uttrycks dock i handlingen att det behöver utredas mer noggrant hur Riksintresset Norrköping kommer att påverkas av planerna kring resecentrum och södra Butängen. En sådan fördjupad analys bör enligt FÖP:en innehålla en diskussion om hur kulturmiljön kan kompletteras utan att avsevärt skadas samt visa på hur befintliga och tillkommande värden kan sammanvägas.

Utifrån detta har NIRAS Byggnadsantikvariska tjänster fått uppdraget att upprätta en antikvarisk konsekvensbeskrivning för det aktuella området.

Syfte

Syftet med konsekvensanalysen är att belysa på vilket sätt de kulturhistoriska värdena inom berörda delar av Riksintresseområdet för kulturmiljövård, E 52, kommer att påverkas av de förändringar som finns föreslagna i FÖP:en. Därutöver kommer byggnadsminnen och byggnader med högsta värde i kommunens kulturhistoriska klassificering av bebyggelsen², samt i området belägna parker att analyseras. Befintlig bebyggelse på södra Butängen kommer att beröras översiktligt och områdets utveckling och framväxt beskrivas i korta drag. Slutligen kommer de två "randområdena" Johannisborgs slottsruin och gamla Harvesterfabriken att beskrivas. Även randområdena kommer att beröras i kulturmiljöanalysen.

Uppdragets omfattning

Föreliggande rapport utgår ifrån ett tredelat uppdrag:

1. Antikvarisk konsekvensanalys avseende kulturhistoriska miljöer och byggnader inom och i nära anslutning till planområdet för fördjupning av översiktsplanen, för Resecentrum och södra Butängen
2. Enklare dokumentation av södra Butängen innehållande en kortfattad beskrivning av områdets framväxt och behov av vidare dokumentationsinsatser
3. Sammanfattning av planområdets kulturhistoriska förutsättningar utifrån ovan nämnda konsekvensanalys och dokumentation

Dragningen av Ostlänken och anläggandet av ett nytt resecentrum och en ny innerstadsdel kommer att inverka på kulturmiljön, inte enbart på miljöerna inom planområdet i FÖP:en, utan även på den omkringliggande kulturmiljön. Efter samråd 2010-08-20 med uppdragsgivaren har även skyddad eller på annat sätt utpekad bebyggelse i direkt anslutning till planområdet tagits med i denna analys.

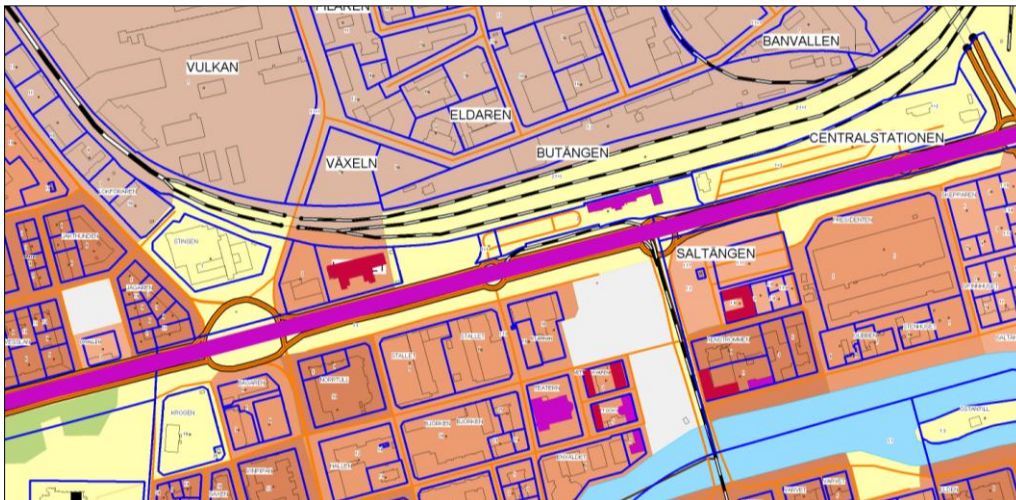
Analysen har utförts på uppdrag av Norrköpings kommun med utgångspunkt från följande handlingar;

- **Gemensam översiktsplan** för Linköping och Norrköping
- **Fördjupning av översiktsplanen**, för Resecentrum och södra Butängen
- **Framtid Norrköping – Översiktsplan 2002**

² FRAMTID NORRKÖPING, ÖP 2002 UTVECKLINGSPLAN FÖR STADEN. antagen av Kommunfullmäktige 23 maj 2002. Karta 7. FÖRUTSÄTTNINGAR OCH ALLMÄNNA INTRESSEN, KULTURHISTORISKT VÄRDEFULL BEBYGGELSE.

- **Samrådsyttrande Länsstyrelsen i Östergötlands län, 2009-08-31.** Fördjupning av översiktsplanen för nytt resecentrum och södra Butängen i Norrköpings kommun

För ingående detaljfakta för de olika bebyggelseobjekten eller historiken för södra Butängen, se BILAGA 3. Bebyggelsehistoriskt underlag.

Karta ovan: Byggnader markerade med lila färg är klassade som byggnadsminnen. De röda byggnaderna har fått högsta klassificeringen i den kommunala inventeringen.

Geografisk avgränsning

Uppdraget avser det geografiska område som sträcker sig från Motala ström genom Karl Johans Park, via Norra Promenaden, Stationsområdet och vidare över till Södra Butängen samt norröver till Fredriksdalsgatan. Två "randområden" är även utpekade

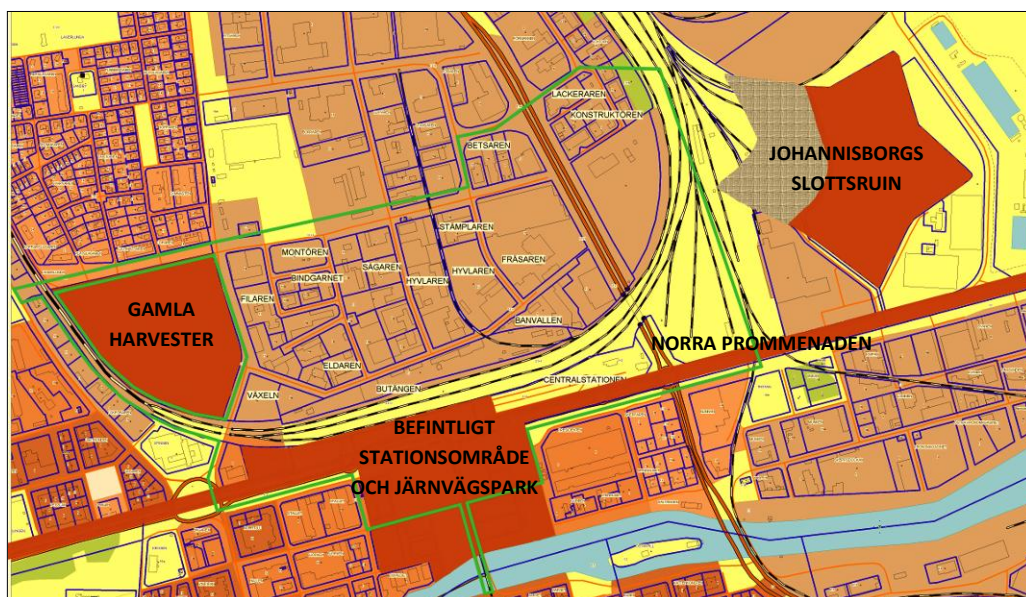

Bild ovan: Rödmarkerade områden är de delar som analysen behandlar. Den tunna gröna linjen visar det aktuella planområdet.

som ingående i uppdraget. Det är Johannisborg och fabriksområdet för gamla Harvesterfabriken(nuvarande Noss).

Kulturhistoriskt värde

Allt, av människan skapat, har ett kulturhistoriskt värde. Detta värde förändras med tiden, blir större eller mindre, får nya dimensioner och parametrar utifrån vad som händer med miljön eller objektet och i kombination med vad som sker i vår kultur i stort.

Att göra en konsekvensanalys av, som i det här fallet en del av en stad samt ett stort riksintresseområde för kulturmiljövården kontra en helt nybyggd stadsdel och resecentrum, innebär en uppskattning av hela miljöns sammantagna kulturhistoriska värde utifrån dagens inställning till kulturmiljön. Utifrån detta görs en bedömning av vad som kan anses vara särskilt värdefullt och värt att bevara för eftervärlden.

Den bästa förutsättningen för ett långsiktigt bevarande av vårt gemensamma byggda kulturarv är att se till den sammanvägda miljöns kvalitéer och verka för byggnadernas funktionalitet och kontinuerliga nyttjande.

FÖRDJUPNING AV ÖVERSIKTSPLANEN

BUTÄNGEN NORRKÖPING

Bild ovan: Illustration upprättad av SWECO, ingår i fördjupning av översiktsplanen, för Resecentrum och södra Butängen. Notera förtätningen av bebyggelsen utmed Norra Promenaden, den nya spårdragningen för Ostlänken samt den nya stadsdelens utbredning över södra Butängen.

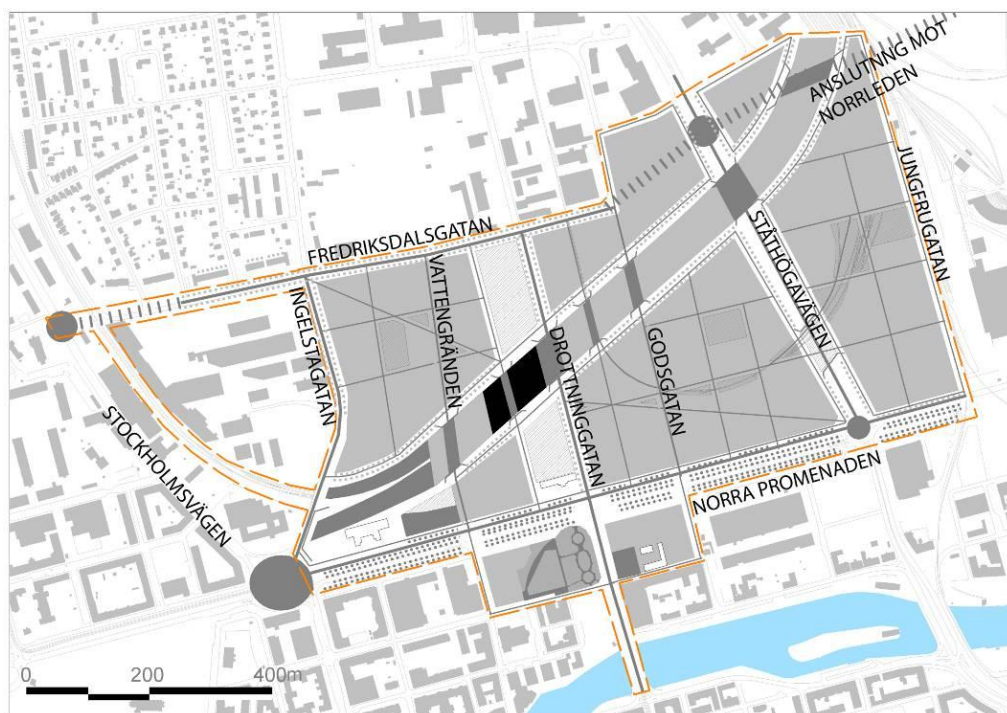
Planområdets geografiska avgränsning sker i söder av Norra Promenaden, men innefattar även en del av Saltängen och Saltängsbron. Åt väster avgränsas det vid Ingelstabron och Fredriksdalsgatan/Växelgatan i norr. På östra sidan sträcker sig planområdet till Jungfrugatan. Inom planområdet har kommunen valt att följa kvarterstrukturen på Saltängen, varigenom en tydligare koppling mellan den nya stadsdelen, Saltängen och Norra Promenaden skapas.

Visionen för södra Butängen är i korta drag att skapa en ny stadsdel som bidrar till att göra Norrköping till en mer urban stadsmiljö med tätare bebyggelse som utformats på människans villkor. Den nya stadsdelen sammanlänkas med övriga Norrköping under järnvägsbron genom generösa gång- och cykelvägar samt kollektivtrafik.

Fördjupningen av översiktsplanen innebär att södra Butängens industriområde omformas till en miljö som ska ses som en utvidgning av Norrköpings innerstad. En av de viktigaste gatusträckningarna i den nya stadsstrukturen blir Drottninggatan, som förutom sin tidigare roll som huvudgata genom Norrköpings centrum, blir en sammanlänkande infrastruktur mellan den nya och gamla staden. Ostlänken kommer

att placeras på en bro och dras genom staden strax norr om dagens stationsbyggnad och spårrområde. Liksom dagens innerstadskvarter i Norrköping ska södra Butängen eftersträva en funktionsblandning av bostäder, service, verksamheter, handel och ett nytt resecentrum. Den nya stadsdelen ska på ett övergripande sätt anpassas till Norrköpings innerstads skala och identitet.³

I gestaltandet av den nya stadsdelen uttrycker FÖP:en att särskild hänsyn bör tas till området kring Norra Promenaden och nuvarande stationsbyggnad. Bebyggelsen vid resecentrum, Drottninggatans förlängning och längs med det planerade parkstråket ska formges med "särskild omsorg". Likaså utpekas området i nordväst, där den nya bebyggelsen kommer att möta småhusbebyggelsen i Lagerlunda, som ett område där den nya bebyggelsen bör utformas med hänsyn till befintlig bebyggelse. I det omkringliggande landskapet lyfts särskilt siktlinjerna mot Kolmården samt mot Johannisborgs slottsruin som något att beakta. En strävan i FÖP:en är även att de parker som finns ska bevaras och fler kommer till.

Karta ovan: Plankarta med gatunamn från Fördjupning av översiktsplanen för Resecentrum och södra Butängen, Norrköpings kommun.

³ Fördjupning av översiktsplanen, för Resecentrum och södra Butängen, antagandehandling juni 2010.

RIKSINTRESSE FÖR KULTURMILJÖ

Områden som är av Riksintresse för Kulturmiljövården enligt Miljöbalken 3 kap 6§ är ursprungligen utpekade av Riksantikvarieämbetet. Riksintresseinstrumentet innebär att områdets kulturhistoriska kvaliteter *skyddas mot åtgärder som påtagligt kan skada dem*. Riksintresseområdet för Norrköpings stads- och industrimiljö motiveras i riksintressetexten med att det är en *”stadsmiljö och industrimiljö kring kraftkällan Motala ström, som tydligare än någon annan plats i landet speglar den industriella utvecklingen, dess förutsättningar och den miljö detta skapat under särskilt 1600-talet och 1800-talets senare del”*⁴.

Områdets kulturhistoriska särdrag och uttryck är *”industrialanläggningar från skilda tider, även utanför det centrala industrilandskapet, med högt markutnyttjande, storslagna fabrikskomplex, dammar, broar och det forsande vattnet. Stadskärnan med enstaka bevarade medeltida drag, landets första rätvinkliga rutnätsplan på Saltängen från 1613 och det därmed sammanhängande Johannisborgs slott, samt den dominerande rutnätsplanen från mitten av 1600-talet. Den äldre stadens mer småskaliga bebyggelse, kyrkor och offentliga byggnader och den storstadsmässiga stenstadsbebyggelsen från 1800-talets slut. Gaturummens och torgens karaktär och stadens siluett. De allékantade promenaderna, och offentliga byggnader, parker och planteringar i anslutningar till dessa. Järnvägsmiljön och Inre hamnen, med magasinsbyggnader, kajer, tullhus m.m. Uttryck för de speciella ekonomiska och sociala förhållanden som storindustrin skapade, såsom Folkparken och andra donationer, bostäder för olika sociala skikt och folkrörelsebyggnader. Kneippens kurortsmiljö och Borgs villastad med tidstypisk plan och stora, individuellt utformade villor på stora tomter. Röda stadens egnahemsområde, m.fl. bebyggelsemiljöer som speglar utvecklingen vid 1900-talets början. Rester av gamla infartsvägar och andra spår av det landskap som tidigare omgav stadskärnan”*⁵.

Riksintresse för kulturmiljö inom planområdet

I fördjupningen av översiktsplanen för resecentrum och södra Butängen beskrivs planens förhållande till Riksintresset för kulturmiljö. Det framgår att Riksintresset för kulturmiljövård ska tillgodoses inom planområdet genom bland annat;

- Stadsbilden och det befintliga gatunätet ska behållas
- Ny bebyggelse ska utformas med hänsyn till miljön och med utgångspunkt från platsen (utesluter inte nyskapande)

⁴ http://www.lansstyrelsen.se/ostergotland/amnen/Kulturmiljo/norrkopings_kommun.htm

⁵ http://www.lansstyrelsen.se/ostergotland/amnen/Kulturmiljo/norrkopings_kommun.htm

- Förändringar av befintlig, kulturhistoriskt värdefull bebyggelse skall ske med varsamhet
- Bevarande och utveckling bör ske i samråd med kulturhistorisk expertis; vid planerade väsentliga förändringar skall samråd ske med länsstyrelsen
- Promenaderna, parkerna och övriga gröna miljöer bevaras, vårdas och utvecklas
- Vid utformandet av anordningar mm som påverkar gatumiljön skall hänsyn tas till platsens värden vad gäller estetik, kultur och miljö⁶

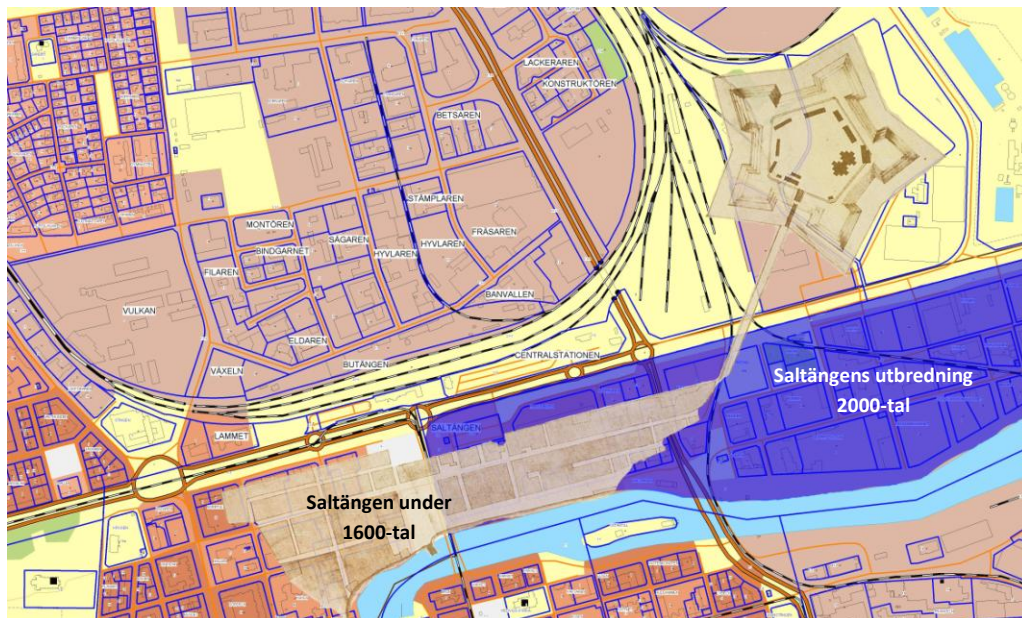
Karta ovan: Plankarta som visar de olika Riksintressena som berörs av planen. Det lilrandiga området på kartan utgör Riksintresseområdet för kulturmiljövården och det gröna området utgör Riksintresse för planerad järnväg (Ostlänken). Ur Fördjupning av översiktsplanen för Resecentrum och södra Butängen.

Riksintresse för kulturmiljö i analysen

I den föreliggande analysen är det endast ett begränsat område i den nordöstra delen av Riksintresseområdet som berörs av förslagen i översiktsplanens fördjupning. Det geografiska området medför att endast delar av riksintressetexten är relevant i detta sammanhang. Av den anledningen har de värdebeskrivningar som berör föreliggande planområde plockats ut ur riksintessebeskrivningen och redovisas nedan i punktform.

⁶ Fördjupning av översiktsplanen för Resecentrum och södra Butängen, sid 59.

- Saltängens rutnätsplan
- Bebyggelsens blandning av småskalig äldre bebyggelse och storstadsmässiga stenstadsbyggnader från sent 1800-tal
- Gaturummens karaktär
- Planteringar och parker
- Järnvägsmiljön
- Uttryck för de ekonomiska förutsättningar som industrierna genererade – donationer etc.
- De gamla infartsvägarna
- Spår av det landskap som tidigare omgav stadskärnan.

Karta ovan: Området Saltängen har haft olika geografisk utsträckning genom århundradena. Den inklipta historiska kartan visar 1600-talets nya stadsdel Saltängen med rutnätsplan. Det blå området utgör det område som idag benämns Saltängen. Idag sträcker sig Saltängen ända ut till vattnet i öster.

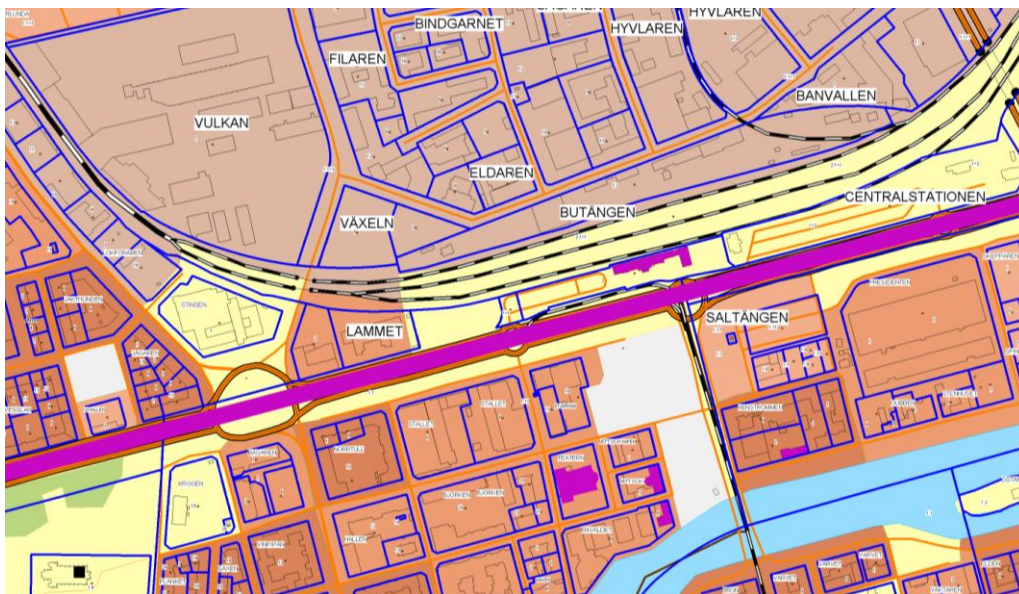
SKYDD ENLIGT LAGEN OM KULTURMINNEN MM.

SFS:1988:950

Lagen innebär i korthet de grundläggande bestämmelserna till skydd för viktiga delar av kulturarvet. Bland annat innefattar lagen bestämmelser för skydd av värdefulla byggnader (3 kap), fornlämningar, fornfynd, kyrkliga kulturminnen och kulturföremål.

Byggnadsminnen

Inom det aktuella planområdet finns två byggnadsminnen som är skyddade enligt SFS: 1988:950, Lag om kulturminnen m.m., Norra Promenaden samt Norrköpings stationsbyggnad. Utöver detta finns ytterligare fyra byggnadsminnen i den direkta närheten till planområdet, Norrköpings teater, Ringborgska huset, gamla Stadshuset och W6- huset.

Karta ovan: De markerade byggnaderna och Norra Promenaden är byggnadsminnen inom och i direkt anslutning till planområdet.

ÖVRIGT SKYDD AV KULTURHISTORISKA MILJÖER

Klassificering av kulturhistoriskt värdefull bebyggelse

Som en del av "Översiktsplanen 2002, Utvecklingsplan för staden" finns en karta framtagen med klassificering av kulturhistoriskt värdefulla byggnader i staden. Dokumentet är antaget av Kommunfullmäktige den 23 maj 2002.

På denna karta finns åtta fastigheter inom analysområdet som är utpekade som "röda", dvs. byggnader med högsta kulturhistoriska värde. Två fastigheter är klassade som "gröna", dvs. Byggnader med stort kulturhistoriskt värde. Dessa byggnader finns beskrivna i BILAGA 1. Bebyggelsehistoriskt underlag.

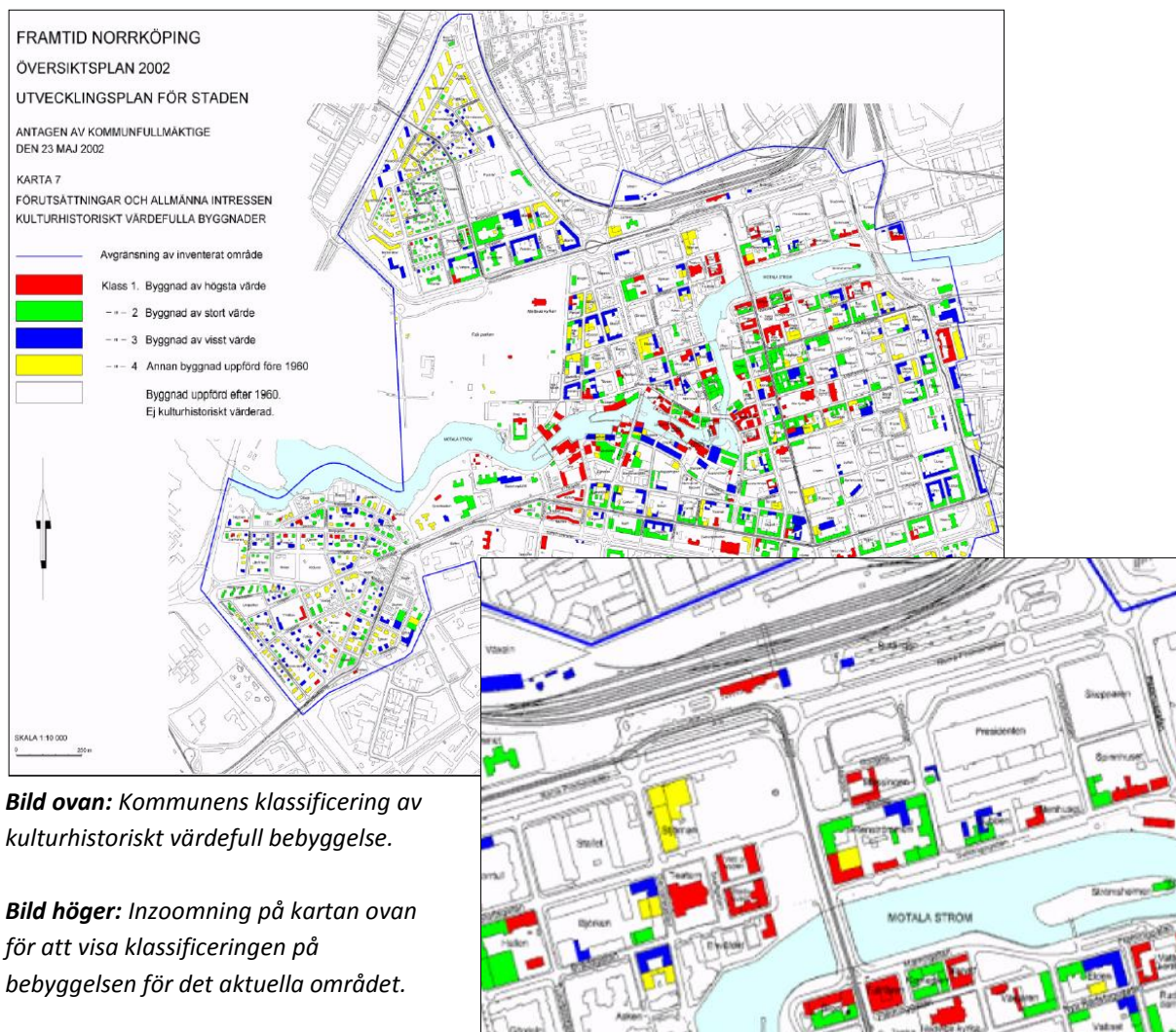

Bild ovan: Kommunens klassificering av kulturhistoriskt värdefull bebyggelse.

Bild höger: Inzoomning på kartan ovan för att visa klassificeringen på bebyggelsen för det aktuella området.

KONSEKVENSER

Konsekvensanalysen har disponerats utifrån de olika lagrum⁷ som pekat ut respektive kulturmiljö. För varje kulturmiljö redogörs för på vilket sätt förslagen i fördjupningen av översiktsplanen (FÖP:en) påverkar bebyggelsen, samt vilka konsekvenser som följer av detta. Utöver detta presenteras tänkbara förhållningssätt och åtgärder som kan minska inverkan på de kulturhistoriska värdena. Genom detta upplägg är ambitionen att tydligt visa på vilket sätt de olika kulturmiljöernas värden påverkas av FÖP:en och i vad mån deras kulturhistoriska kvaliteter riskerar att "påtagligt skadas" eller inte. Samma upplägg har även använts för södra Butängens industrihistoriska bebyggelse och randområdena Kv. Vulkan, gamla Harvesterfabriken och Johannisborgs slottsruin.

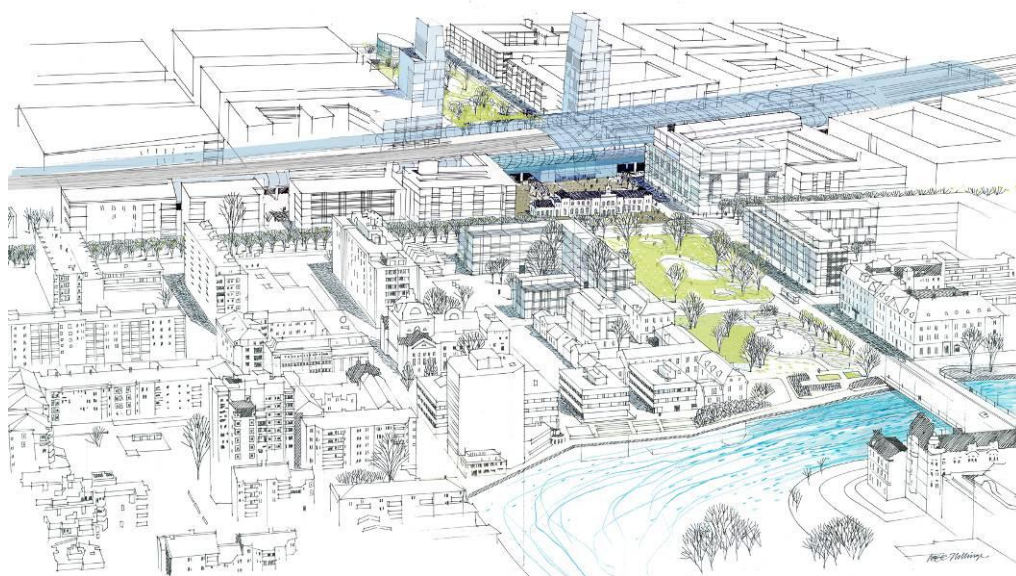

Bild ovan: Illustration av SWECO FFNS över den nya stadsdelen och resecentrum från samrådshandlingen "Program för nya staden", Norrköpings kommun 2007.

⁷ SFS 1988:950 Lag om kulturminnen m.m., SFS 1998:808 Miljöbalk, 3 kap, SFS 1987:10 Plan och bygglag samt kommunalt antagna klassificeringsdokument.

Riksintresseområde för kulturmiljövården

Hur förhåller sig FÖP:en till Riksintresset för kulturmiljövården?

Planområdet ligger delvis över en del av Riksintresse för kulturmiljövården E 52 och avser Norrköpings stad och industrilandskapet. Inom planområdet och i direkt anslutning till detta finns ett antal kulturhistoriska värdekärnor vilket framgår av riksintressetexten (se ovan, sid 14 och 15). Mest framträdande av dessa utpekade värden är stationshuset, Karl Johans park, f.d. Stationsparken och Norra Promenaden samt äldre infartsvägar till staden i planområdets västra delar.

Bebyggelsemässigt beskriver FÖP:en bland annat att den nya stadsdelen ska anknyta till "Norrköpings skala och identitet med tydlig kvartersstruktur". I fördjupningen av översiktsplanen finns även kopplingar till Saltängens rutnätsplan, vilken är en av de äldsta rutnätsplanerna i Sverige. Området kring det gamla Saltängstorget har varit ett viktigt nav i Norrköping. Platsen har ständigt förändrats, alltsedan den "nya staden" anlades på norra sidan av Motala Ström under 1600-talet fram tills idag. Den nya stadsdelen expanderar i förlängningen på 1600-talets "nya stad".

Dragningen av Ostlänken och placeringen av det nya resecentrumområdet utgör nästintill en parallell struktur till 1860-talets järnvägsnät. Den nya angöringspunkten för järnvägen hamnar i förlängningen av tidigare mittaxel som löper genom parkerna och den äldre stationsbyggnaden.

Vad blir konsekvenserna för Riksintresseområdet för kulturmiljövården?

Den största inverkan på Riksintresset blir förändringen av den norra stadsfronten. Riksintresseområdets norra gräns sammanfaller i det närmaste med den historiska gränsen för staden. Fortsättningsvis kommer denna gräns att istället bli en övergångszon mellan den äldre stadens bebyggelse och den nya stadsdelen.

Den nya stadsdelen ska spegla den befintliga stadens rutnätsplan, vilket är en god intention. Vad som blir svårt att efterlikna är dock den på Saltängen befintliga blandning av byggnader från olika tider som fyller rutnätsplanen. På Saltängen finns småskalig äldre bebyggelse, storstadsmässiga stenstadsbyggnader från sent 1800-tal samt inslag av 1900-tals arkitektur såsom jugend, 1920-talsklassicism. Däremellan förekommer även byggnader från 1960 och 70-tal. Den upphöjda järnvägsdragningen med omkringliggande höga byggnadskomplex kommer med stor sannolikhet att synas tydligt från Karl Johans park. Det blir en helt ny skyline som sätter den kulturhistoriska miljön inom Riksintresseområdet i ett nytt perspektiv.

Södra Butängen har idag en bebyggelse i relativt låg skala. Övervägande förekommer industribyggnader i en eller två våningar. De låga industribyggnaderna har inte nämnvärt påverkat upplevelsen av Riksintresseområdet eller de ingående värdekärnorna såsom stationsbyggnaden eller miljön kring Karl Johans park. Kulturmiljön har kunnat upplevas nästintill på samma sätt som då järnvägen anlades under sent 1800-tal. **Den nya stadsdelens bebyggelse får en tätare karaktär och annorlunda skala än befintlig bebyggelse. Detta kommer att förändra upplevelsen av rumsvolym och skalmässiga förhållanden i Riksintresseområdets norra delar.**

Åtgärder

- Välj ut detaljer för att brygga över till den nya miljön:
*Exempelvis grönskande förgårdar och luftighet. Detta är en struktur som historiskt sett har karakteriserat promenaderna. Idag finns exempel på detta vid Pihlska skolan och i Östra - och Södra Promenaden.
Andra detaljer kan vara mer materialmässiga, såsom kulörer på snickerier, puts, tegel, utkragande takfot etc.*
- Nyansera bebyggelsen och gaturummens karaktär i den nya stadsdelen.
Detta kan exempelvis uppnås genom varierad byggnadshöjd, olika fasadmaterial, takfotsutformningar och andra variationer i detaljutformning.
- Beakta skalan på bebyggelsen
I direkt anslutning till de mer känsliga bebyggelsemiljöerna i Riksintresseområdet för kulturmiljö blir den nya bebyggelsens skala och formspråk extra viktig. Områden där skalan bör beaktas är i anslutning till Pihlska skolan, utmed Norra Promenaden samt omkring den gamla stationsbyggnaden. Detta skulle rent praktiskt kunna innebära att den nya bebyggelsen uppförs i varierad höjd eller i terrasserad form i anslutning till de äldre miljöerna.

Byggnadsminnen

Hur förhåller sig FÖP:en till Norra Promenaden?

För den sektion av Norra Promenaden som berörs av fördjupningen av översiktsplanen föreslås stora förändringar. Den nya stadsdelen kommer att börja vid Norra Promenaden och enligt FÖP:en ska det kännas som att den nya bebyggelsen är "en naturlig förlängning av den befintliga innerstaden". Detta ska uppnås bland annat genom förtätning av bebyggelsestrukturen och med nya kvarter längs med Norra Promenaden.

I den nya stadsdelen i södra Butängen föreslås även ett flertal nya alléer. Trädskärmar föreslås skärma av Ostlänken, Fredriksdalsgatan och Ståthöga vägen.

Vad blir konsekvenserna för Norra Promenaden?

Den nya stadsdelen på södra Butängen innebär att Norra Promenaden får förändrad symbolisk funktion. Den nya stadsdelens front av nutida arkitektur kommer sannolikt att inverka på upplevelsen av Norra Promenaden. Från att tidigare ha utgjort en gränsmarkör mellan staden och industrin på Butängen blir Norra Promenaden en länk. Enligt förslagen i FÖP:en blir promenaden en viktig brygga mellan den gamla staden och den nya stadsdelen.

Den förändrade bebyggelsestrukturen, som beskrivs i fördjupningen av översiktsplanen, med en tät kvartersstruktur utmed hela Norra Promenaden kommer att förändra intrycket av allén. Tidigare har Norra Promenaden legat luftigt med parallella parkstråk. Där sen 1900-talsbebyggelse uppförts fanns ursprungligen lägre bebyggelse, många byggnader hade sannolikt trädgårdar och förträdgårdar likt den utanför Pihlska skolan. Beroende på hur den nya bebyggelsen utformas behöver detta inte vara en negativ förändring utan kan mycket väl ses som att visionen för Norra Promenaden slutförs.

Åtgärder

- Den nya bebyggelsen bör inte uppföras för nära träden.
Den nya kvartersstrukturen utmed Norra Promenaden kan med fördel ta upp drag av 1800-talets bebyggelse, exempelvis förträdgårdar som kan nyttjas exempelvis av butiker eller caféer med serveringar eller liknande. Därigenom återknyts till det ursprungliga luftiga stadsidealet med en distans mellan

promenad och byggnad. Bra kulturhistoriska exempel på denna luftighet är Pihlska skolan och delar av Södra och Östra Promenaden.

- Den nya kvartersstrukturen utmed Norra Promenaden behöver inte heller vara heltäckande. Äldre planer visar att det fanns ett flertal mindre parkanläggningar utmed Norra Promenaden.
- Återkoppla gärna till det historiska användandet av promenaden med fristående paviljonger och kiosker.

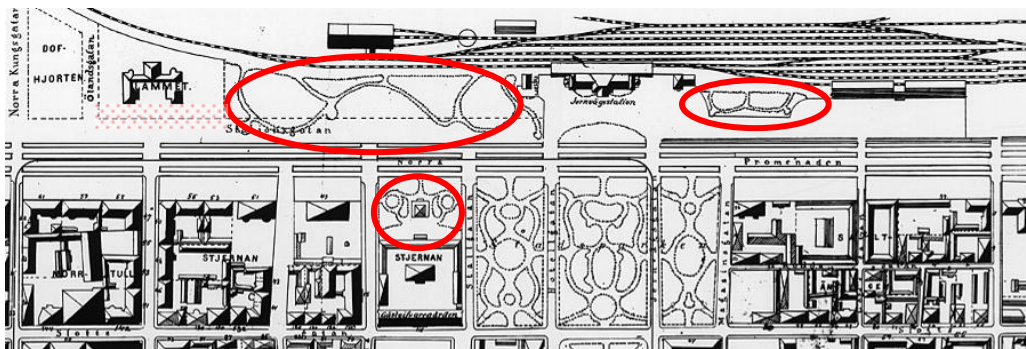

Bild ovan: Karta från 1904. Notera parkanläggningarna utmed Norra Promenaden.

Hur förhåller sig FÖP:en till stationsbyggnaden?

Det nya läget för Ostlänken och placeringen av resecentrum innebär att det gamla spårområdet försvinner. Där järnvägsdragningen går idag är intentionerna i FÖP:en att det ska uppföras ett sammanhängande, svängt parkstråk. I direkt anslutning norr om stationsbyggnaden ska dessutom en ny "stadspark" uppföras som en förlängning på Karl Johans park.

Den nya järnvägsdragningen för Ostlänken placeras längre in på södra Butängen på upphöjda perronger. Avsikten med nivåskillnaden är att skapa kreativa möjligheter för att hantera järnvägens fysiska barriäreffekt.

Marken på vardera sidan av stationsbyggnaden kommer att omvandlas till kvartersstruktur. På den östra sidan av stationsbyggnaden kommer Drottninggatan att förlängas in i södra Butängen. Bebyggelsen i anslutning till det nya resecentrumområdet ska enligt FÖP:en ha "hög täthet och utmärkande arkitektur". Kvarteren runt resecentrum beskrivs som centrala kvarter där högre byggnader kan tillåtas.

Vad blir konsekvenserna för stationsbyggnaden?

Konsekvenserna för stationsbyggnaden blir många. Den planerade förskjutningen av resecentrumsfunktionen längre in på södra Butängen innebär att den befintliga stationsbyggnaden helt mister sin funktion och förlorar kontakten med spårområdet och järnvägstrafiken.

Det nya upphöjda spårområdet kommer på ett sätt avlägsna järnvägens fysiska barriäreffekt i markplan, men istället kan detta generera en påtaglig visuell skärm. Det är även i anslutning till det upphöjda spårområdet och resecentrum som den högsta bebyggelsen kommer att tillåtas. Såväl det upphöjda spårområdet som hög bebyggelse kommer att inverka på upplevelsen av stationsmiljön. Istället för att stationsbyggnaden upplevs som monumental kan den framstå som "liten" och frånryckt sitt historiska sammanhang. I FÖP:en förändras och förtätas bebyggelsestrukturen på vardera kortsidan av stationsbyggnaden. Sedan uppförandet 1866 har stationsbyggnaden varit omgiven av öppna ytor, inledningsvis parkstruktur som på 1900-talet förändrats till taxizon och parkering. Den nya kvartersstrukturen i stationens direkta närhet riskerar att försvaga stationsbyggnadens monumentala karaktär och påtagligt förändra dess arkitektoniska och kulturella sammanhang. Positivt i sammanhanget är dock planerna på att uppföra en ny stadspark. Denna anläggning kommer att generera ett luftigt markområde mellan den nya bebyggelsen och stationsbyggnaden. Den nya parken kommer att förläggas i förlängningen av Karl Johans park och skapar därigenom en intressant spegelstruktur till 1800-talets järnvägsmiljö med stationen – parken – staden. En viktig kulturhistorisk koppling i den nya strukturen är även förlängningen av Drottninggatan som huvudstråk in i den nya stadsdelen.

Ytterligare en konsekvens av den fördjupade översiktsplanen är att den medför förändrade rörelsemönster kring stationsbyggnaden. De primära rörelsemönstren kring stationsbyggnaden kommer att förändras och även ske i en nord-sydlig riktning, till skillnad mot tidigare då såväl Norra Promenaden som järnvägen var huvudstråk i öst-västlig riktning. Mest påtagligt blir detta genom den nord-sydliga rörelse som skapas av att Drottninggatan förlängs förbi stationsbyggnadens östra fasad, men den nya parkstrukturen kommer också att bidra till nya rörelseriktningar.

Åtgärder

- **Ge stationsbyggnaden utrymme att vara monumental.**
Låt det nya parkstråket få utrymme att skapa luft mellan stationen och den nya bebyggelsen.

- Beakta skalan på den nya bebyggelsen i stationens direkta närhet.
Låt exempelvis den nya arkitekturen ta upp stationsbyggnadens höjd och gradvis trappas upp eller liknande insatser som gör mötet mellan bebyggelsens olika skalförhållanden mjukare.
- Underlätta läsbarheten
– Var gick järnvägsspåren? Hur låg perrongerna? Vilka var rörelsemönstren kring byggnaden då den var en fungerande station?

Hur förhåller sig FÖP:en till Ringborgska huset, Gamla Stadshuset, Teatern, W-sex huset?

Dessa byggnader ligger utanför planområdet och berörs därför inte direkt av någon föreslagen förändring i fördjupningen av översiktsplanen.

Vad blir konsekvenserna för Ringborgska huset, Gamla Stadshuset, Teatern och W6 huset?

De fyra byggnadsminnena är alla viktiga kulturhistoriska byggnader som visar på stadens utveckling och förändring under olika århundraden. De ligger alla vid eller i direkt anslutning till Karl Johans park. För vart enskilt byggnadsminne kommer förändringen på södra Butängen sannolikt inte innebära några påtagliga fysiska konsekvenser. Det som däremot kommer att påverkas är upplevelsen av helheten kring Karl Johans park. Det historiska sambandet mellan byggnaderna, parken, stationen och staden kommer att bli svårare att avläsa för gemene man.

Området kring Karl Johans torg var stadens nav under sekelskiftet 1800/1900. Då var det till Restaurang Druvan, Standard hotell, biografen Stjärnan etc. som man gick för att roa sig. Under 1900-talets gång har tempot i området blivit lugnare. Stationen och dess närområde är idag en pendlarnod som är relativt avfolkad efter kontorstid. En konsekvens av det nya resecentrumområdet och den nya stadsdelen kan rent av bli en återgång till ett livligt stadsrum och därigenom en uppgradering av Karl Johans park och bebyggelsen däromkring. Detta kommer sannolikt göra den kulturhistoriska bebyggelsen mer attraktiv och öka efterfrågan på lokaler etc. Vilket i sin tur genererar högre förändringstryck på byggnader och lokaler. Frågan om relevanta skyddsföreskrifter för den kulturhistoriska bebyggelsen aktualiseras därmed, även för den moderna 1900-talsarkitekturen.

Åtgärder

- Översyn av rådande skyddsbestämmelser för den kulturhistoriska bebyggelsen.

Övriga kulturhistoriska byggnader

Hur förhåller sig FÖP:en till Druvan, f.d. Riksbankshuset, f.d. Stora hotellet och Pihlska skolan?

Riksbankshuset och Stora hotellet ligger utanför planområdet och berörs därför inte direkt av de föreslagna förändringarna i fördjupningen av översiktsplanen. Kvarteret Druvan och Pihlska skolan ligger inom planområdet.

För Druvan innebär FÖP:en att en del av Sveaparken och närliggande del av fastigheten Saltängen 1:1 kommer att bebyggas.

Pihlska skolan påverkas inte nämnvärt av FÖP:en under förutsättning att Ostlänkens dragning går strax norr om befintligt spårläge.

Vad blir konsekvenserna för Druvan, f.d. Riksbankshuset, f.d. Stora hotellet och Pihlska skolan?

Generellt kommer den nya stadsdelen att påverka upplevelsen av den kulturhistoriska helheten kring Karl Johans park med påföljd att platsens historiska samband bli svårare att avläsa för gemene man.

För Riksbankshuset och f.d. Stora hotellet kommer förändringen på södra Butängen sannolikt inte innebära några direkta konsekvenser utöver det ovan nämnda. Möjligtvis kommer förändringarna att bli mer påtagliga för f.d. Riksbankshuset som ligger utmed Drottninggatan.

För Druvan innebär den nya planen ett nytt bebyggelsemässigt sammanhang. Upplevelsen av Druvans läge vid "Sveaparken" kommer att förändras. Tidigare utgjorde f.d. Standardhotell den sista byggnaden utmed Drottninggatans fasadlinje. Därefter kragade Svea- och Götaparken ut åt öster respektive väster. I och med att en del av Sveaparken bebyggs ända fram till Drottninggatan kommer Druvan att hamna i ett indraget läge mot övrig bebyggelse, vilket kommer att ge ett asymmetriskt intryck och byggnaden kan kännas malplacerad.

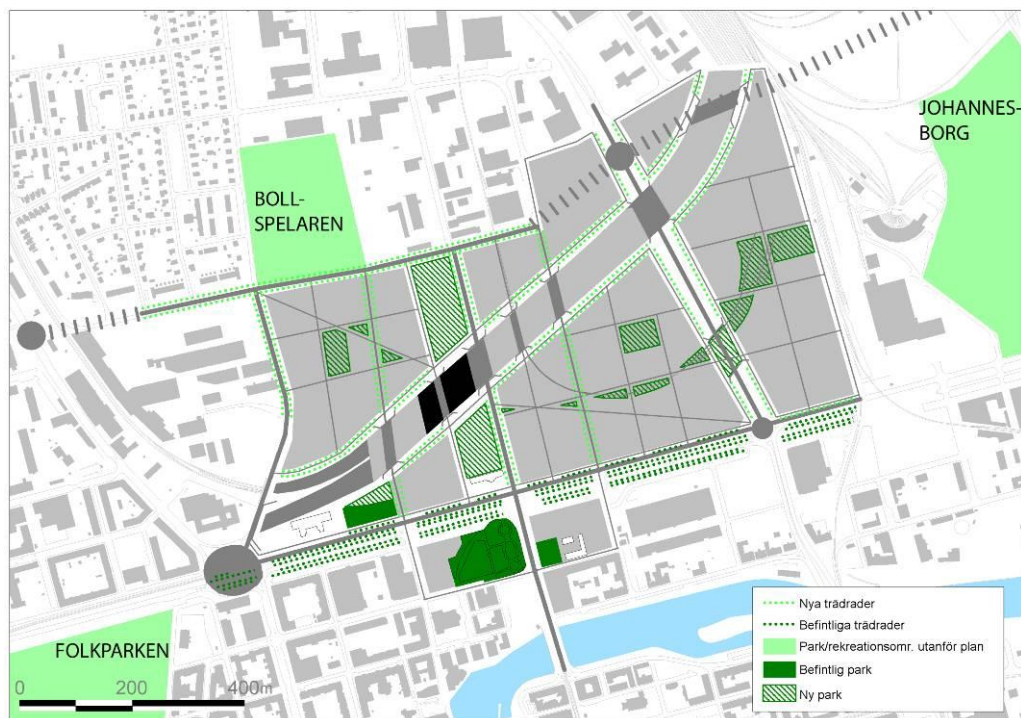
För Pihlska skolan kommer förändringen av den bakomliggande järnvägsstrukturen att innebära en marginell påverkan på byggnadens kulturhistoriska värde.

Åtgärder

- Bevara parkstrukturen mellan Pihlska skolan och Stationsbyggnaden.
- Planera gärna in förträdgårdar i den nya bebyggelsen utmed Norra Promenaden.

Övriga kulturhistoriska miljöer

Parker

Karta ovan: Illustration över planerade och befintliga parker, torg och rekreationsområden inom och utanför planområdet. Ur Fördjupning av översiktsplanen för Resecentrum och södra Butängen, Norrköpings kommun.

Hur förhåller sig FÖP:en till parkerna?

I fördjupningen av översiktsplanen beskrivs en omfattande grönstruktur för den nya stadsdelen. De parker som anläggs ska vara parker med hög kvalitet och gestaltningen skall ske omsorgsfullt. Ett viktigt inslag i parkmiljöerna ska vara vatten i form av fontäner, vattenspeglar och bassänger. FÖP:en trycker även på att det ska finnas samband mellan parkområdena norr och söder om järnvägen. En viktig länk i detta är den centrala stadsparken och de nya trädplanterade gatorna.

Vad blir konsekvenserna för parkerna?

Översiktsplanens fördjupning berör i hög grad hela kulturmiljön i anslutning till Karl Johans park. Såväl stadens struktur som bebyggelse och parker kommer att upplevas på ett annorlunda sätt när den nya stadsdelen och det nya resecentrumområdet förverkligats.

För Karl Johans park blir konsekvenserna av FÖP:en tvetydiga. Upplevelsen av parkstrukturen med den monumentala stationsbyggnaden i fonden kommer att försvagas om stationsbyggnaden omges av förtätad bebyggelse i större skala. Samtidigt finns möjligheten att upplevelsen av parken som grönmiljö sannolikt förstärks om parkstråket förlängs såsom illustrationerna i FÖP:en visar (se ovan sidan 12) . Förlängningen av parkens axel, förbi den befintliga stationsbyggnaden, förbi det nya resecentrumområdet och in i den nya stadsdelen skapar en spegelstruktur till 1800-talets järnvägsmiljö med stationen – parken – staden.

För den östra delen av parkmiljön, den gamla Sveaparken, innebär FÖP:en att den bebyggs och endast den del som är belägen framför Druvan bibehålls. Detta kommer skapa en obalans i den tidigare mycket symmetriska parkstrukturen.

Åtgärder

- Betona den befintliga mittaxeln.
Undvik att placera enstaka höga byggnader bortanför den gamla stationsbyggnaden som sticker upp och "stör" symmetrin. "Tvillingbyggnader" eller liknande formsymmetri bidrar till att framhäva parkstråkets genomgående axel i området.
- Förstärk kopplingen mellan den gamla parkmiljön och stationsbyggnaden.
Låt gärna inslag av liknande vegetation och markbeläggning, etc. från de äldre parkerna återkomma i den nya parken, men med modernt formspråk.

Butängens industribebyggelse

Hur förhåller sig FÖP:en till de kulturhistoriska värdena på södra Butängen?

Det är i södra Butängen som de största konsekvenserna för befintlig kulturmiljö blir synliga. Planerna för en ny stadsdel på södra Butängen innebär att den befintliga bebyggelsen ska rivas. Det är således i detta område som FÖP:en genererar förändringar som får påtagliga konsekvenser för kulturmiljön och de befintliga kulturhistoriska värdena. Anläggandet av den nya stadsdelen kommer att innebära att delar av Norrköpings industrihistoria från 1940 -1970-talen avlägsnas permanent.

På södra Butängen finns idag en gles industribebyggelse med gott om plats för omlastning och uppställning. Däremellan finns kvarvarande "oplanerad" grönstruktur, i vissa fall med växtlighet från tiden innan industrialiseringen av området. I den nya stadsdelen planeras istället tät bebyggelse och väl tillrättalagd planerad grönstruktur.

Vad blir konsekvenserna för de kulturhistoriska värdena på södra Butängen?

Butängen har varit relativt oexploaterat fram till och med mitten av 1800-talet då de första tomterna började styckas. Först anlades koloniträdgårdar, vilket finns kvar som rester inom området än i dag. Av den efterföljande arbetarbebyggelsen finns inget kvar mer än delar av kvartersstrukturen. De rester som finns kvar av områdets tidiga utveckling under 1800- och 1900-talen kommer att försvinna i och med genomförandet av den nya stadsdelen.

Först under 1950/60-talen blev södra Butängen ett rent industriområde och Norrköpings centrum för bilindustrin. Denna del av Norrköpings 1900-talshistoria kommer helt försvinna i och med den nya stadsdelen.

Planområdet berör de östra delarna av södra Butängen. Väster om planområdet ligger industrikvarteret Vulkan, vilket utgör en väsentlig del av södra Butängen. Detta kvarter har varit avgörande för områdets utveckling. Inom kvarteret finns än idag välbevarade byggnader från sent 1800-tal och tidigt 1900-tal. Trots att detta kvarter inte är inkluderat i FÖP:en kommer den kulturhistoriska miljö som kvarteret utgör att påverkas av förändringarna på resterande del av södra Butängen. Störst konsekvens för den kulturmiljö som industrikvarteret utgör kommer av att Kv. Vulkan tappar sitt sentida industriella sammanhang.

På södra Butängen finns fortfarande spår av det agrara landskap som tidigare omgav stadskärnan. Likaså finns rester av äldre alléer och rester av arbetarbebyggelsens

vegetation såsom enstaka vårdträd kvar mellan industrierna. Denna typ av vegetativt kulturarv kan lätt försvinna om det inte uppmärksammas och dokumenteras i god tid före exploatering.

Åtgärder

- Välj ut identitetsskapande detaljer, från såväl industribebyggelsen som den befintliga planstrukturen, för att brygga över till den nya miljön.
- Behåll om möjligt den kvartersstruktur och gatunamn som har koppling till Fredriksdals arbetarbebyggelse. Kvartersindelning och *gatunamn är viktiga identitetsskapande faktorer.*
- Integrera enstaka industribyggnader i den nya strukturen.
En fördel hade varit om inslag av den industrihistoriska bebyggelsen hade kunnat integreras i den nya staden. Området består till största delen av småskalig blandindustri och karakteriseras av enklare bebyggelse som är svår att integrera eller bevara, men det finns även mer påkostade byggnader som möjligtvis kulle kunna integreras i den nya stadsdelen för att generera ett tidsperspektiv i bebyggelsen.
- Rivningsdokumentation
*Stora delar av det aktuella industriområdet karakteriseras av bebyggelse med enkelt formspråk och material. Enkla plåtskjul bredvid låga småbilsgarage i trä är svårt att passa in en ny stadsdel, men utgör likväl en sällsynt rest av 1900-talets bebyggelse. Det är av stor vikt att rivningsdokumentera all bebyggelse inom området innan rivning.
Av vikt är även de etnologiska aspekterna kring de förestående rivningarna.
- Hur kommer förändringarna att påverka de individer som jobbar i området idag och hur upplever personer som växte upp i Fredriksdalskvarteren de nya förändringarna?*
- Stor hänsyn i utformande av bebyggelsen mot Kv. Vulkan.
När det gäller planområdets västra front, kommer denna att vända sig mot Kv. Vulkan. Den industrihistoriska anläggningen är unik och utgör en viktig länk i Norrköpings historia som industristad. Det är en av få industrimiljöer med obruten industriell verksamhet sedan uppförandet på 1870-talet. Det är av stor vikt att byggnaderna som möter denna bebyggelse utformas med hänsyn till den kulturhistoriska anläggningen.

- Identifiera strukturer och landskapselement.
Inslag som visar på områdets utveckling och förändring över tid kan bevaras och nyttjas som inspiration och kvalitetsinslag i den nya stadsdelen.
Exempelvis äldre vårdträd från arbetarbebyggelsen eller stickspårsdragningar etc.
Ett bra exempel på hur en historisk struktur har nyttjats är godsspåret. I den nya planen finns spårområdet kvar, men är omgestaltat till ett sammanhängande bågformat parkstråk.

Johannisborgs slottsruin

Hur förhåller sig FÖP:en till Johannisborgs slottsruin

Johannisborgs slottsruin ligger inte inom planområdet och nämns endast översiktligt i FÖP:en. Den lyfts fram som en viktig resurs för den nya stadsdelen ur rekreationssynpunkt och anses ha utvecklingspotential. FÖP:en utreder inte på vilket sätt Johannisborgs slottsruin skulle kunna utvecklas, men nämner att den med fördel skulle kunna användas i pedagogiskt syfte av skolor och förskolor.

Vad blir konsekvenserna för Johannisborgs slottsruin

Johannisborgs slottsruin är ett imponerande kulturarv som visar på militärhistoriska ideal och befästningsarkitektur. Idag ligger ruinen vid bangården, vilket gör att få besökare letar sig dit. Kopplingen till den nya stadsdelen skulle kunna innebära att ett av Norrköpings historiska monument blir mer tillgängligt och kan börja nyttjas av innevånarna i staden.

Lokstallarna som skär igenom bastionsområdet utgör i sig en viktig miljö med intressanta och välbevarade kulturhistoriska byggnader. Kombinationen av ruin och välbevarade järnvägsmiljö visar på ett mycket pedagogiskt sätt hur staden expanderat och utvecklats samt hur synen på kulturarvets värde varierat över tid.

Åtgärder

- Utred vidare hur bästa möjliga koppling mellan den nya stadsdelen och Johannisborgs slottsruin kan göras.
- Upprätta en bevarandeplan/utvecklingsplan för slottsruinen.
- Inventera/dokumentera bangårdens förändring över tid samt tillhörande byggnader. *I synnerhet lokstallet med tillhörande enkel bebyggelse som skjul och magasin. Denna typ av bebyggelse är sällsynt och bör uppmärksammas.*

SLUTSATSER

De mest påtagliga konsekvenserna för Riksintresseområdet för kulturmiljövården uppstår genom att den Norra Promenaden transformeras från en stadsfront till en övergångszon. Likaså genererar den nya stadsdelens struktur och bebyggelse en ny "skyline", vilket påverkar upplevelsen av Riksintresseområdet, i synnerhet området kring stationsbyggnaden och Karl Johans park.

De enskilda byggnadsobjekt som påverkas starkast av förändringarna på södra Butängen är Norra Promenaden, stationsbyggnaden och kvarteret Druvan. Dessa tre byggnadsverk kommer att få ändrade positioner i och med att de blir omgivna av en förtätad bebyggelsestruktur.

- Norra Promenaden som tidigare utgjort en gränsmarkör blir en länk mellan "det gamla" och "det nya".
- Stationsbyggnaden tappar sin direktkontakt med järnvägen och rörelsemönstren kring byggnaden förändras.
- Vid kvarteret Druvan förtätas bebyggelsestrukturen genom att en del av Sveaparken bebyggs vilket stör den tidigare symmetriska parkmiljön. Därigenom får Druvan en "indragen" position och hamnar i ett undanskymt läge.

För de skyddade byggnaderna runt Karl Johans park innebär den nya stadsdelen en upplevelsemässig förändring. Byggnaderna är välkända kulturhistoriska byggnader med påkostad arkitektur och tydlig dignitet. Bebyggelsen på Saltängen är idag sammansatt med byggnader från olika århundraden och den skyddade bebyggelsen är omgiven av moderna arkitektoniska inslag. Närvaron av den moderna arkitekturen stör inte den skyddade bebyggelsen utan verkar i ett många fall snarare förstärkande och bidrar till att lyfta kvaliteterna hos de kulturhistoriska byggnaderna. Av detta följer att den totala inverkan på de utpekade kulturmiljöerna inom Riksintresseområdet och den skyddade bebyggelsen sannolikt blir ringa. Detta under förutsättning att hänsyn tas till den befintliga bebyggelsen i det fortsatta planarbetet och att så stor del som möjligt av ovan föreslagna åtgärder beaktas. FÖP:en innehåller redan tydliga parametrar som bidrar till att koppla samman den gamla staden med den nya stadsdelen såsom rutnätsplan och placeringar av parkstråk, men i det fortsatta planarbetet är det av stor betydelse för den kulturhistoriska miljön att vikt läggs vid hur mötet mellan befintlig bebyggelse och ny bebyggelse utformas på ett harmoniskt sätt.

Riksintressets värdekärnor och byggnadsminnenas kvaliteter är väl inarbetade i såväl Översiktplanen från 2002 och i FÖP:en. Det blir dock uppenbart, vid en analys som denna, att det finns luckor i rådande skydd för kulturmiljön. Inom planområdet, Riksintresseområdet och i dess nära omgivning finns kulturhistoriska kvaliteter, byggnader och miljöer som kan anses ha avsevärd betydelse för Norrköpings historiska utveckling, men som saknas i befintliga skyddsinstrument. I Riksintressebeskrivningen saknas exempelvis i det närmaste 1900-talets historia. I synnerhet är det den senare hälften av 1900-talet som saknar relevant kulturhistoriskt skydd m.m. På Saltängen finns exempelvis några av de första fabriksbyggnaderna som ansågs vara så pass förslummade att de revs och ersattes med modern bebyggelse. Stenhusfabriken revs under 1950-talet och ersattes 1966 med "Holmenskrapan" i Kv. Enväldet. Detta kvarter är en betydande arkitektonisk milstolpe i Norrköpings historia. Det visar på den saneringsfas som påbörjades i industrilandskapet, men som aldrig slutfördes. Ett annat exempel öster om Drottninggatan är kvarteret Presidenten. Även i detta kvarter revs den äldre bebyggelsen under mitten av 1900-talet. Den monumentala byggnadsvolymen uppfördes under 1970-talet i samband med att ett antal statliga verk flyttades till Norrköping som ersättning för textilindustrin. Kvarteret Presidenten speglar 1970-talets framtidsanda och tilltro på bilismen. Byggnaden har ett tidstypiskt formspråk med en exteriör utformning vars motsvarighet finns på få andra ställen i Sverige. Såväl "Holmenskrapan" som "Presidenten" är kulturmiljöer som kommer att beröras av förändringarna på södra Butängen, men som saknar ett för kulturmiljön adekvat skydd. Viktiga kulturhistoriska byggnader och strukturer som inte nämns i vare sig Riksintressebeskrivningen, syns bland byggnadsminnesförklaringar eller framkommer av den kulturhistorisk klassificering av bebyggelsen löper stor risk att förvanskas eller förstöras.

Fokus i utredningen har legat på konsekvenserna för de skyddade kulturmiljöerna inom planområdet och miljön i dess direkta anslutning. Detta fokus saknar dock en för kulturmiljön viktig aspekt. FÖP:en innebär, utöver inverkan på Riksintresseområdet etc., även att delar av Norrköpings 1900-talsindustrihistoria kommer att avlägsnas permanent. Södra Butängen utgör en viktig del av Norrköpings industrihistoria från 1900-talet som tyvärr har klassats som för "nytt" för att platsa i Riksintresseförklaringen för Riksintresseområdet E 52. Strax utanför planområdet ligger exempelvis kvarteret Vulkan, en av de första industriella anläggningarna som anlades i Norrköping utan att vara beroende av Motala ström som kraftkälla under 1870-talet. Kvarteret Vulkan blev startskottet för den industriella utvecklingen på södra Butängen. Detta innebär att södra Butängen haft industriell framtoning i mer än ett

hundra år. Uppdateringen av skyddet av 1900-talets kulturmiljöer görs med fördel som ett helhetsgrepp exempelvis inom ramen för en ny "ÖP Staden" eller liknande.

Johannisborgs slottsruin är en intressant kulturmiljö i utkanten av planområdet. Ruinen har utsatts för hårdhänt exploatering under tidigt 1900-tal och utgör därigenom ett spännande ideologiskt exempel på hur synen på kulturmiljöer förändrats över tid. Fördjupningen av översiktsplanen innebär positiva utvecklingsmöjligheter för området kring Johannisborgs slottsruin. På sikt kan FÖP:en innebära att såväl fornlämningen, som den omkringliggande industrihistoriskt intressanta järnvägsmiljön skulle kunna tillgängliggöras och nyttjas som en resurs för exempelvis rekreation.

Slutligen kan sammanfattas att "fördjupning av översiktsplanen, för Resecentrum och södra Butängen" kommer att påverka berörda kulturhistoriska bebyggelsemiljöer på Saltängen, framförallt upplevelsemässigt. Det föreligger dock liten risk för att de utpekade kulturhistoriska värdena inom Riksintresseområdet för kulturmiljövården påverkas i sådan omfattning att det klassas som "påtaglig skada"⁸. Vissa enskilda byggnadsverk inom Riksintresseområdet kommer dock att påverkas mer negativt av planerna för den nya stadsdelen, såsom Sveaparken, järnvägsstationen, Kv. Druvan och Norra Promenaden. Det är dock svårt att bedöma i vilken omfattning dessa objekt påverkas innan den nya bebyggelsen planerats mer i detalj.

De redan skyddade kulturhistoriska miljöerna inom Riksintresseområdet för kulturmiljö är väl kända och inarbetade i fördjupningen av översiktsplanen. Däremot har föreliggande analys noterat att brister finns i skyddet av Norrköpings kulturhistoriska miljöer från 1900-talet, exempelvis 1950 och 1960-talets bebyggelseinslag inom såväl planområdet som i Riksintresseområdet som helhet. I detta sammanhang blir detta extra tydligt för de industrihistoriska 1900-talsmiljöerna på södra Butängen och järnvägsbebyggelsen kring Johannisborgs slottsruin. Det är således risk för att kulturhistoriska kvaliteter kommer till "påtaglig skada" i de områden där skyddet av kulturmiljön inte har uppdaterats.

⁸ I 3 kap 6 § Miljöbalken framgår att områden som är av riksintresse för naturvården, kulturmiljövården eller friluftslivet skall skyddas mot åtgärder som påtagligt kan skada natur- eller kulturmiljön.